

Det offentliga rummet som kanvas för gatukonst

Mina Alsawadi

Kandidatarbete 15 hp, institutionen för stad och land
Landskapsarkitektprogrammet, Ultuna
Uppsala 2016

Titel: Det offentliga rummet som kanvas för gatukonst

Engelsk titel: Public Space as Canvas for Street Art

© Mina Alsawadi

Handledare: Ylva Dahlman, SLU, institutionen för stad och land

Examinator: Anna Tandre, SLU, institutionen för stad och land

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur

Omfattning: 15 hp

Nivå: Grundnivå G2E

Kurs: EX0725, Projekt i landskapsarkitektur

Landskapsarkitektprogrammet, Ultuna

Nyckelord: offentliga rum, gatukonst, norm, street art, Uppsalas gatukonst

Omslagsbild: En spraymall på dörren av ett elhus. Foto: Mina Alsawadi 26 april 2016.

Publiceringsår: 2016

Publiceringsort: Uppsala

Online publication of this work: <http://stud.epsilon.slu.se/>

Sammandrag

Syftet med denna kandidatuppsats är att undersöka vilka former av gatukonst som förekommer i en stadsmiljö, och hur de påverkar upplevelsen av det offentliga rummet. Undersökningen genomfördes med inventering och analys av gatukonstverk på fyra platser i Uppsala; Flogsta, Stadsträdgården, Vaksala torg samt en del av Sankt Johannesgatan. Dessa platser representerar olika typer av rum: bostadsområde, park, torg och gata. Inventeringen visar mosaik, klistermärken, stickgraffiti och spraymallar placerade på trafikskyltar, stolpar, soptunnor, elhus, fasader och elskåp. Den vanligast förekommande formen av gatukonst är klistermärken uppsatta på fasader eller stolpar. Analysen av gatukonstverken skedde genom introspektion, vilket innebär att jag studerade min egen uppfattning av gatukonsten och satte egna ord på upplevelsen av den. Gatukonstens påverkan på en betraktares upplevelse av det offentliga rummet kunde fastställas som positiv, neutral eller negativ. Resultatet av studien visar att majoriteten av gatukonstverken bidrar till att skapa en positiv upplevelse och känsla. De bidrar till att ge identitet till den plats de finns i och de uppmärksammar platser i staden som annars inte syns eller som är bortglömda. I vissa fall skapar eller förstärker gatukonstverken rumsligheten på platsen. Uppsatsen avslutas med en diskussion kring gatukonsten som fenomen och dess betydelse för det offentliga rummet. Synen på gatukonst är under förändring. Viktiga frågor inför framtiden är behovet av att kunna uttrycka sig genom gatukonst, och hur man kan hantera en sådan föränderlig konstform i stadsmiljöer.

Abstract

The aim of this Bachelor's thesis is to examine which forms of street art there are in a city environment, and how they influence the experience of the public space. The study was conducted through inventory and analysis of street art pieces in four places in Uppsala; Flogsta, Stadsträdgården, Vaksala square and a part of Sankt Johannesgatan. These places represent different types of public space: residential area, park, square and street. The inventory showed that there are mosaic, stickers, graffiti knitting and stencils that are mainly placed on traffic signs, poles, bins, facades and electrical cabinets. The most common form of street art is stickers on facades and poles. The analysis of the street art pieces was conducted with introspection which means that I studied my own perception of street art and described the experience with my own words. Through the analysis, street art's influence on a viewer's experience of the public space could be assessed as positive, neutral or negative. The result of the study shows that the majority of the street art pieces contribute to creating a positive experience and feeling. They contribute to giving identity to the place they are in and they give attention to places in the city that otherwise are not seen or forgotten. In some cases street art creates or strengthens the spatiality of a place. The paper is concluded with a discussion about street art as a phenomenon and its significance for public space. The view on street art is changing. Important questions for the future are the need of expression through street art, and how to handle a changing art form in city environments.

Innehåll

Introduktion.....	5
Bakgrund	5
Vad är det offentliga rummet?	5
Vad är gatukonst?	5
Tekniker	6
Gatukonstens betydelse för det offentliga rummet	7
Striden om det offentliga rummet	7
Gatukonst ur juridisk aspekt	7
Syfte och frågeställning	8
Avgränsningar	8
Metod	8
Förstudie	9
Inventering	9
Analys	10
Resultat	10
Data över undersökningens resultat	10
De negativa upplevelserna	11
Utökad presentation.....	12
Flogsta	12
Sankt Johannesgatan	14
Stadsträdgården	15
Vaksala torg	16
Summering av resultat.....	17
Diskussion	18
Reflektioner kring resultat.....	18
Allmänna reflektioner kring gatukonst	18
Metoddiskussion	20
Vidare studier.....	20
Referenser.....	21

Introduktion

Mitt intresse för gatukonst väcktes när jag såg ett färgglatt, stickat föremål runt en lyktstolpe som jag passerade på väg till bussen. Jag hade aldrig sett något liknande i offentlig miljö. En första gnista av nyfikenhet tändes. Sedan den gången har jag lärt mig att föremålet var en del av en större helhet; gatukonst.

Landskapsarkitekter och andra samhällsplanerare kan göra välfungerande offentliga rum genom att observera befintliga platser och att föra dialog med deras användare (Carmona, Tiesdell, Heath & Oc 2010, s. 132). Med detta som utgångspunkt vill jag undersöka vilken roll gatukonst kan ha i stadsmiljöer.

Bakgrund

Gatukonst är en form av dialog som påverkar fler än enbart gatukonstnärerna. Den berör alla i det offentliga rummet. Följande avsnitt behandlar gatukonst som fenomen i det offentliga rummet.

Vad är det offentliga rummet?

Begreppet ”offentliga rum” används när man talar om stadsrum och refererar till den del av bebyggelsemiljön som är tillgänglig för allmänheten, till exempel gator, torg, parker och passager (Nationalencyklopedin 2016b). Det offentliga rummet är gemensamt för alla och är neutralt, där är man varken gäst eller värd (Berglund, Sjöström & Åström 2004, s. 26).

Förnyelsen av våra städer i dagens byggda miljöer har gjort att det offentliga rummet står i fokus (Gaventa 2006, s. 1). Det offentliga rummet har gått från 1800-talets standardmodell med en färglös, hårdgjord yta med en ryttarstaty till en aktiv mötesplats för olika människor (Gaventa 2006, s. 1). Det offentliga rummet fungerar som ett forum för kommunikation och har utvecklats till en arena för ifrågasättande av maktstrukturer (Andersen, Borg & Ohlsson 2007, ss. 57- 85).

Vad är gatukonst?

Kolbjörn Guwallius (2010, s. 50) förklarar i sin bok *Sätta färg på staden: obeställd kreativitet i det offentliga rummet* att gatukonst är det begrepp som har uppstått för att beskriva ”saker som målas eller sätts upp i det offentliga rummet, men som inte är graffiti”. Han definierar graffiti som konstverk målade med sprayfärg på fri hand.

Guwallius menar att det gemensamma för gatukonst och graffiti är att de inte är auktoriserade, det vill säga inte tillåtna. En del människor använder ordet gatukonst för graffiti för att få ett samlingsnamn för obeställd konst i offentliga rum (Guwallius 2010, s. 50). Det är en förenkling eftersom det är två olika saker som båda har gemensamt att de finns i det offentliga rummet (Guwallius 2010, s. 50).

Graffiti tilltalar oftast personer som befinner sig i kretsar där graffiti utförs (Bengtson 2015). Därmed är den mer intern än gatukonst som är en öppnare form av kommunikation som invånare lätt kan läsa av och uppskatta. Många stämplar graffiti som vandalism (Bengtson 2015). Enligt journalisten Bergbom (2007) definierar Magnus Wallström, en aktiv gatukonstnär som dokumenterat tusentals gatukonstverk i flera länder, en skillnad mellan gatukonst och graffiti. Wallström säger att för gatukonstnärer är avsändaren i sig inte viktig, utan själva konstver-

ken är i fokus. Graffitikonstnärer brukar vanligtvis märka sina konstverk för att visa vem som står bakom det.

I Guwallius bok definierar landskapsarkitekten Emma Paulsson gatukonst som en medveten gärning som någon genomför med syfte att uttala sig om något i samhället (Guwallius 2010, s. 8). I många fall handlar det om gränserna för vad man får lov att göra i det offentliga rummet, menar Paulsson. Hon förklarar vidare att en viktig drivkraft inom gatukonsten är att den är ett medvetet normbrytande och att den inte är beställd av någon institution eller person. Om en konstnär får ett uppdrag eller ber om lov att få göra ett konstverk i det offentliga rummet är det inte gatukonst utan beställd konst, enligt Paulsson.

Enligt Matthew Lunn (2006, s. 4), författaren till *Street Art Uncut*, kan människor genom gatukonst sätta sin prägel på en del av det offentliga rummet och ge det identitet. Han förklarar att gatukonst även är ett verktyg för individer att uttrycka sig, att få utlopp för sin kreativitet och att få kontakt med andra kreativa människor. Det möjliggör ett ocensurerat yttrande av tankar, menar Lunn. Gatukonst kan också vara ett konstaterande, till exempel ett meddelande som är riktat till en smal publik eller ett allmänt tillkännagivande om politik, relationer eller om livet självt (Lunn 2006, s. 4).

Tekniker

Det finns många tekniker inom gatukonst. Här följer exempel på några av de vanligast förekommande:

- » *Klistermärken* är tillverkade i förväg och behöver bara sättas upp på plats. Genomförandet är snabbt och riskfritt och kan därför ske på alla tider av dygnet. Klistermärken är lätta att ta ner (Guwallius 2010, s. 52).
- » *Spraymall* (även kallad stencil eller schablon) är en mall av kartong, papper eller plast som görs i ordning i förväg och som sprayas på för att skapa det önskade gatukonstverket. Spraymallar är den mest använda tekniken när gatukonstnärer vill uttrycka missnöje eller väcka medvetandet hos invånare om problem som finns i samhället (Lunn 2006, s. 21). Spraymallar passar till figurativ konst eftersom de möjliggör detaljerade och stilrena motiv (Guwallius 2010, s. 51). Det som skiljer en spraymall från graffiti är att graffiti sprayas på fri hand. Det går snabbare att genomföra ett verk med en spraymall (Guwallius 2010, s. 51). Den världsberömda brittiska gatukonstnären Banksy använder spraymallar för sina konstverk (Guwallius 2010, s. 51).
- » *Stickgraffiti* är ett samlingsnamn för handarbeten, broderade eller virkade och uppsatta i stadens rum (Guwallius 2010, s. 54). Ett verk kan exempelvis vara en stickad halsduk virad runt en staty. Stickgraffiti är vanligen harmlöst eftersom det går att plocka ned utan att det förstör något (Guwallius 2010, s. 54).
- » *Mosaik* är en dekoration av ”olikfärgade småbitar av sten eller glas, placerade i murbruk, kitt eller cement på ett fast underlag” (Nationalencyklopedin 2016a). Mosaik är ett exempel på bestående gatukonstverk eftersom det är krävande att ta ned (Göteborgs stad 2013).
- » *Pärlplattor* är enkla att göra och sätta upp med klister. De ses som harmlösa då de är lätta att ta ned (Guwallius 2010, s. 56).
- » *Affischkonst* är en handmålade eller sprayade affisch med ett grafiskt motiv (Guwallius 2010, s. 53). Den kan vara utskuren i en form som passar motivet. Affischkonst skiljer sig från klistermärken eftersom den inte är självhäftande och vanligtvis större (Guwallius 2010, s. 53).

Gatukonstens betydelse för det offentliga rummet

Journalisten Titti Olsson (2009) hävdar att gatukonsten uppmanar alla att göra det offentliga rummet till allmänning. Olsson (2009, s.1) förklarar att:

gatukonsten är en handling som uppmanar någon annan att svara, ett sätt att bjuda in andra i det offentliga rummet. Det handlar om att ta plats – men inte från någon annan.

Olsson menar att när en miljö känns som hemma betyder det att man har fått en relation till den, staden blir en del av ens identitet. Hon betonar att stadsplanerare bör ha det som mål att få invånare att känna så. Hon anser att människor är i staden för att uppleva och förvånas, därför bör stadsrum utmana deras nyfikenhet.

Gatukonst kan också göra allmänheten kritisk på det sättet att den uppmärksammar det offentliga rummet och invånarnas tillgång och användning av det, framhåller forskaren i kulturvetenskap Peter Bengtsen (2015). Han menar att detta är bra eftersom en kritisk allmänhet är demokratins grundpelare.

Striden om det offentliga rummet

Det pågår en strid om det offentliga rummet där gatukonstnärer gör anspråk på ytor för sin konst, och där fastighetsägare återtar de allmänna utrymmena genom att tvätta bort, ta ned eller tejpa över konsten (Bengtsen 2015). Det kan bero på klagomål från människor eller i andra, ovanligare, fall på att någon gillat konstverket så mycket att de plockat ned och tagit hem det (Bengtsen 2015). Bengtsen anser att kommuners och fastighetsägarnas återerövrande kan vara ett sätt att visa stadens invånare att ordning och kontroll har återupprättats.

I Uppsala antogs en handlingsplan för klottersanering 2008 (Uppsala kommun 2015-05-25). Den säger att sanering ska ske inom 48 timmar. Denna riktlinje som formulerades av kommunen i samarbete med Citysamverkan gäller även för de överenskommelser som kommunen har gjort med många fastighetsägare (Uppsala kommun 2015-05-25). Citysamverkan är ett företag vars mål är att skapa en attraktiv stadskärna (Uppsala city u.å.).

Gatukonst ur juridisk aspekt

Nolltolerans är ett förhållningssätt till brott som innebär att polisen kan ingripa vid alla typer av småbrottslighet, exempelvis vid graffiti (Lär av New York 2012). Det infördes ursprungligen i New York i början på 1990-talet. I Stockholm infördes 2007 nolltolerans mot gatukonst och graffiti i form av en klotterpolicy skriven av Stockholm stad (Stockholm stad 2014).

Jacob Kimvall¹, författare till *Noll tolerans – kampen mot graffiti* (2012), förklarar i e-post att nolltoleransen till största delen utspelar sig på kommunal och regional nivå i Sverige. Då har det handlat om olika kommunala policyer. Han berättar också att det har förekommit lobbying för nolltolerans på statlig nivå och att det då har handlat om lagstiftning. Vidare meddelar Kimvall att lagstiftningen inte har ändrats men att Stockholm stad, som dominerat debatten, omarbetade sin klotterpolicy nyligen. Många anser att revideringen i klotterpolicyn innebär att nolltoleransen är avskaffad, men han håller inte med om detta. Kimvall anser, enligt e-postmeddelandet, snarare att den är under omförhandling.

Revideringen av klotterpolicyn skedde 2014 och medförde att den nionde paragrafen, som sa att staden inte fick stödja verksamheter som inte tydligt tar av-

¹ Jacob Kimvall, konstvetare och skribent, e-post, 9 maj 2016.

stånd från olaglig graffiti och liknande skadegörelse, ströks (Stockholms stad 2014).

Gatukonst är idag varken laglig eller olaglig i Sverige rent juridiskt. Den grundläggande frågan handlar om äganderätten på den plats där konstverket görs.² Det gäller alla kommuner i Sverige men det finns skillnader i ordningsstadgar och hur städer förhåller sig till exempelvis lagliga graffitiväggar. Det kan vara plank eller murar där invånare får göra konstverk med tillåtelse.³ Många europeiska städer har lagliga väggar där medborgare får yttra sig fritt (Kristoffersson 2015). Avskaffandet av nolltoleransen 2014 har lett till att även Stockholm stad, som tidigare orubbligt motsatt sig gatukonst och graffitifrämjande, har börjat planera för lagliga väggar (Evans 2015). I Uppsala finns det en vilja bland invånarna, speciellt unga, att få lagliga väggar (Franck 2015).

Syfte och frågeställning

Syftet med det här arbetet är att undersöka vilka former av gatukonst som förekommer i en stadsmiljö och studera hur de påverkar upplevelsen av det offentliga rummet. Arbetets huvudfråga är:

Hur används det offentliga rummet för gatukonst?

För att hitta ett svar på denna fråga formulerades två stödfrågor:

Vilka former av gatukonst förekommer i det offentliga rummet?

Hur påverkar gatukonsten upplevelsen av det offentliga rummet?

Dessa frågor appliceras på Uppsala stad som geografiskt och storleksmässigt är en lämplig undersökningsarena för studien.

Avgränsningar

Inventering skedde i fyra offentliga rum i Uppsala. De är Flogsta, Stadsträdgården, Vaksala torg samt en del av Sankt Johannesgatan. Platserna representerar olika offentliga rum; studentbostadsområde (Flogsta), park (Stadsträdgården), torg (Vaksala torg) och stadsgata (Sankt Johannesgatan). Inventeringen omfattar samtliga gatukonstverk som upptäcktes vid rundvandring i områdena, men studien gör inte anspråk på att vara heltäckande.

Undersökningen omfattar gatukonst och inkluderar inte graffiti. Graffiti uteslöts tidigt i arbetet eftersom det förknippas med vandalism.

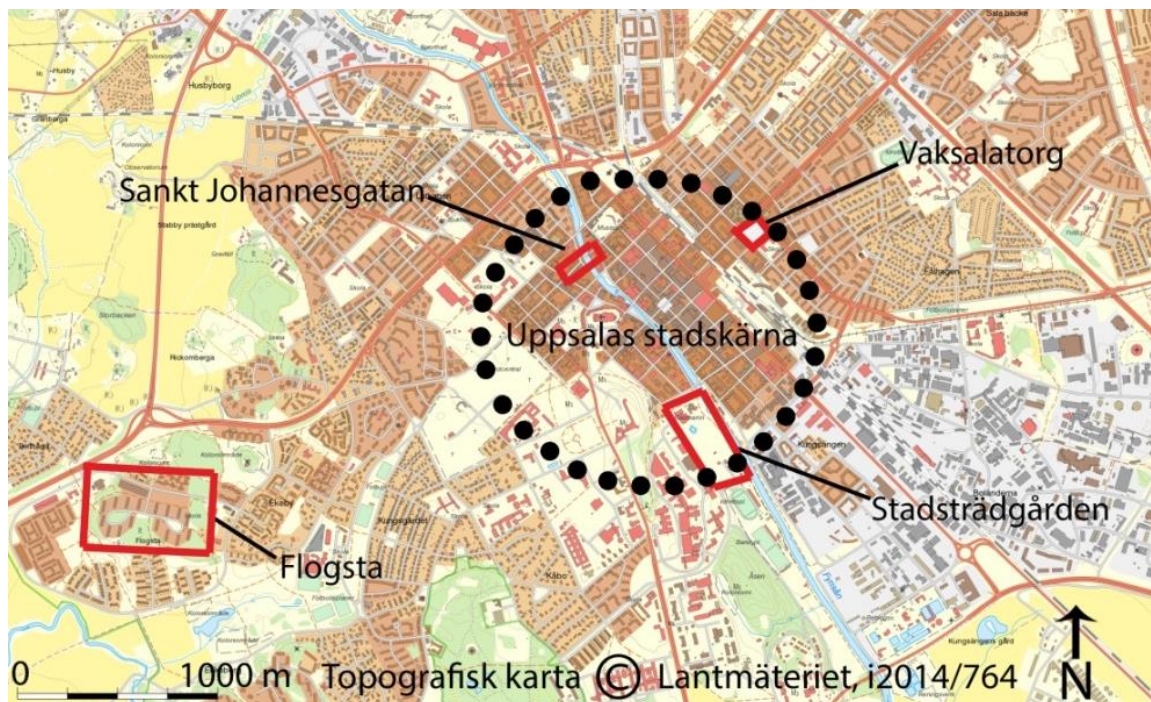
Metod

För att besvara frågeställningen och uppfylla syftet med det här arbetet användes en kombination av inventering och analys. Inventeringen av gatukonst i det offentliga rummet visade förekomsten av olika slags gatukonst i Uppsala stad.

² Magnus Wallström, gatukonstnär, e-post, 5 maj 2016.

³ Magnus Wallström, gatukonstnär, e-post, 5 maj 2016.

I samband med inventeringen gjordes en analys på min egen upplevelse av gatukonsten i det offentliga rummet. Denna analys baserades på en introspektiv metod.

Figur 1. De fyra inventerade områdenas placering i Uppsala. Tre av platserna befinner sig i stadskärnan och en befinner sig cirka tre kilometer västerut från centrum. De inventerade platsernas storlek varierar. Tillägg på kartan av författaren.

Förstudie

Urvalet av inventerade rum gjordes genom en förstudie som bestod av besök på åtta platser i Uppsala som jag är bekant med. Den genomfördes för att få en snabb överblick om platserna innehåller gatukonst som går att dokumentera. Studien ledde till att dessa fyra av de åtta platserna valdes för vidare undersökning.

Inventering

Inventeringen innebar observation och fotodokumentation av de fyra platsernas samtliga iakttagna gatukonstverk samt noteringar i ett inventeringsprotokoll. Protokollat bestod av fyra frågor:

1. Vilken teknik har använts?
2. På vilket underlag är det placerat?
3. Vilken exponering får gatukonstverket?
4. Vilken känsla ger konstverket?

Förstörda verk räknades inte med i inventeringen. Vid fotodokumentationen togs hänsyn till gatukonstverkens storlek och detaljrikedom. Stora gatukonstverk med få detaljer fotograferades från ett längre avstånd, medan små och detaljrika gatukonstverk fotograferades på nära håll för att synas tydligt. Alla verk fotograferades rakt framifrån.

Analys

Vid analysen användes introspektiv metod som innebär att undersökaren redogör för hur just hen för tillfället upplever sina känslor och sinnesintryck (Egidius 2015). Gatukonstverkens påverkan på upplevelsen analyserades därmed genom att jag, genom självakttagelse, satte ord på den känslomässiga reaktionen som gatukonsten gav i det offentliga rummet. Genom att använda en introspektiv metod ville jag pröva hur man kan sätta ord på de upplevelser gatukonst kan ge i staden, med mig själv som utgångspunkt. De två sista frågorna i protokollet fungerade som stöd för analysen. Den mest framträdande känslan noterades och kopplingen mellan känsla, konstverk och plats beskrevs i protokollet och summerades som positivt, neutralt eller negativt. På grund av reklamens stora antal noterades även om verket var reklam.

Resultat

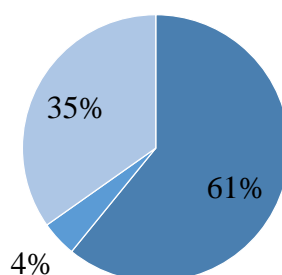
I det här avsnittet presenteras resultatet av undersökningen i en tabell som sammanställer inventering och analys av samtliga gatukonstverk. I en utökad presentation redovisas fyra verk som exempel på olika gatukonstformer.

Data över undersökningens resultat

Majoriteten av gatukonsten fanns på fasader och stolpar. Gatukonsten upplevdes övervägande som ett positivt inslag i det offentliga rummet. Cirkeldiagrammet nedan (figur 2) sammanfattar mina upplevelser av gatukonsten.

Tabell 1 visar de valda orden som användes för att beskriva upplevelsen av gatukonsten i gaturummet. De mest återkommande orden för att beskriva upplevelsen av gatukonsten var nyfikenhet och glädje.

■ Positiv upplevelse ■ Negativ upplevelse ■ Neutral upplevelse

Figur 2. Cirkeldiagram över den känslomässiga upplevelsen. Den gatukonst som uppfattas som reklam skapar oftast en känsla av likgiltighet. Detta resulterar i en neutral, oförändrad upplevelse av miljön de står i. Den övervägande delen av gatukonsten framkallar känslor som beskriver en positiv upplevelse.

Tabell 1. Sammanställning av gatukonstverken. Majoriteten av de påträffade gatukonstverken var klistermärken. 20 av totalt 46 studerade verk uppfattades som reklam, samtliga var i form av klistermärken.

Plats	Teknik	Underlag	Känsla	Reklam
Flogsta	Klistermärke	Stolpe	Likgiltighet	Ja
Flogsta	Klistermärke	Stolpe	Nyfikenhet	Ja
Flogsta	Klistermärke	Skylt	Glädje	Nej
Flogsta	Klistermärke	Stolpe	Intresse	Ja
Flogsta	Mosaik	Vägg	Beundran	Nej
Flogsta	Klistermärke	Stolpe	Mystik	Nej
Flogsta	Spraymall	Elhus	Beundran	Nej
Flogsta	Klistermärke	Skylt	Glädje	Nej
Flogsta	Klistermärke	Stolpe	Likgiltighet	Nej
Flogsta	Klistermärke	Skylt	Likgiltighet	Nej
Flogsta	Klistermärke	Stolpe	Likgiltighet	Ja
Flogsta	Klistermärke	Stolpe	Likgiltighet	Nej
Flogsta	Klistermärke	Stolpe	Likgiltighet	Ja
Flogsta	Klistermärke	Stolpe	Likgiltighet	Ja
Flogsta	Klistermärke	Skylt	Förvirring	Ja
Flogsta	Klistermärke	Soptunna	Likgiltighet	Ja
Flogsta	Klistermärke	Soptunna	Likgiltighet	Ja
Flogsta	Klistermärke	Stolpe	Likgiltighet	Ja
Flogsta	Klistermärke	Skylt	Nyfikenhet	Ja
Flogsta	Klistermärke	Fasad	Glädje	Nej
Flogsta	Klistermärke	Fasad	Glädje	Nej
Flogsta	Klistermärke	Fasad	Likgiltighet	Ja
Flogsta	Klistermärke	Elskåp	Nyfikenhet	Nej
Flogsta	Klistermärke	Stolpe	Glädje	Ja
Flogsta	Klistermärke	Skylt	Glädje	Nej
Flogsta	Klistermärke	Soptunna	Glädje	Nej
Flogsta	Klistermärke	Skylt	Glädje	Nej
Stadsträdgården	Klistermärke	Elskåp	Likgiltighet	Nej
Stadsträdgården	Klistermärke	Elskåp	Glädje	Nej
Stadsträdgården	Klistermärke	Soptunna	Glädje	Nej
Stadsträdgården	Klistermärke	Soptunna	Glädje	Nej
Stadsträdgården	Klistermärke	Stolpe	Nyfikenhet	Nej
Stadsträdgården	Klistermärke	Stolpe	Glädje	Ja
Stadsträdgården	Spraymall	Elskåp	Medlidande	Nej
Vaksala torg	Stickgraffiti	Staty	Glädje	Nej
St:Johannesgatan	Klistermärke	Fasad	Likgiltighet	Ja
St:Johannesgatan	Klistermärke	Fasad	Likgiltighet	Ja
St:Johannesgatan	Klistermärke	Fasad	Likgiltighet	Ja
St:Johannesgatan	Klistermärke	Fasad	Likgiltighet	Ja
St:Johannesgatan	Klistermärke	Fasad	Nyfikenhet	Nej
St:Johannesgatan	Klistermärke	Fasad	Nyfikenhet	Ja
St:Johannesgatan	Klistermärke	Fasad	Glädje	Nej
St:Johannesgatan	Klistermärke	Fasad	Nyfikenhet	Nej
St:Johannesgatan	Klistermärke	Fasad	Nyfikenhet	Ja
St:Johannesgatan	Klistermärke	Rör	Glädje	Nej
St:Johannesgatan	Spraymall	Fasad	Förvirring	Nej

De negativa upplevelserna

Två verk påverkade upplevelsen av det offentliga rummet de står i negativt. Det ena verket var en spraymall och det andra ett klistermärke.

Figur 3. Texten ovanför knytnäven var svår att tyda och förvirrande.
Foto: Mina Alsawadi 26 april 2016.

Figur 4. Knytnäven gav känslan av uppmaning till kamp, något som uppfattades förvirrande.
Foto: Mina Alsawadi 26 april 2016.

Spraymallen upplevdes ha ett förvirrande politiskt budskap. Den höjda knytnäven förknippas med våld och det gjorde upplevelsen negativ.

Klistermärket förknippades med våld på grund av den höjda knytnäven. Texten ovanför näven gjorde att jag förstod att klistermärket var reklam men jag kände mig förvirrad eftersom jag inte förstod kopplingen mellan texten och bilden.

Utökad presentation

Här presenteras en utökad analys för fyra olika gatukonstverk med fotografier och tillhörande noteringar i protokollet.

Flogsta

Figur 5. I Flogsta hittades det största antalet gatukonstverk. Tillägg på kartan av författaren.

Figur 6. Mosaikverket skapar en tydlig rumslighet eftersom verket gör att platsens väggar framträder tydligare och skapar en slutenhet. Verkets placering på väggen tillför ett djup till platsen. Foto: Mina Alsawadi 26 april 2016.

1. Vilken teknik har använts?

Mosaik. Det är ett stort mosaikverk med mycket färg och mönster. Verket har tio kvadratiska, beigea kakelplattor som det står citat på. Citaten handlar om livet.

2. På vilket underlag är det placerat?

En betongvägg.

3. Vilken exponering får gatukonstverket?

Mosaikverket är placerat på långväggen inuti en busshållsplats. Det är synligt vid busshållsplatsen när man går förbi. Hela konstverket syns från andra sidan gatan.

4. Vilken känsla ger konstverket?

Beundran. Verket uppfattas som väl utfört, genomtänkt och gjort med stor omsorg. Citaten på konstverket blev synliga först vid närmare granskning. De är tankeväckande och roande. Konstverket skapar tydlig rumslighet eftersom den utmärker väggen den sitter på. Busshållsplatsen får en identitet genom gatukonstverket eftersom blicken dras till verket.

Figur 7. När man närmar sig verket framträder citaten. Detta är ett av dem. Foto: Mina Alsawadi 26 april 2016.

Sankt Johannesgatan

Figur 8. Den del av Sankt Johannesgatan som inventerades är en lågtrafikerad stadsgata centralt i Uppsala. Tillägg på kartan av författaren.

Figur 9. Två klistermärken som föreställer ögon är placerade på toppen av varsitt rör som sticker upp ur marken inuti en häck.

Foto: Mina Alsawadi 28 april 2016.

1. Vilken teknik har använts?

Klistermärken.

2. På vilket underlag är det placerat?

På rör inuti en häck som ramar in förgårdsmarken till ett bostadshus.

3. Vilken exponering får gatukonstverket?

Längs med häcken finns en gångbana. Klistermärkena är svåra att lägga märke till eftersom man måste stanna till mitt på gångbanan, titta in i häcken och befinna sig rakt framför rören för att se dem.

4. Vilken känsla ger konstverket?

Glädje eftersom det är en oväntad och komisk detalj. Platsen som verket står i blir uppmärksammas genom klistermärkena. Utan konstverket skulle platsen inte vara något jag vanligen skulle ägna en andra tanke åt.

Stadsträdgården

Figur 10. Stadsträdgården är en anlagd park, centralt belägen i Uppsala. Tillägg på kartan av författaren.

Figur 11. Gatukonstverket gör att man leds in mot parken. Verket syns på långt håll men man behöver närma sig elskåpet för att se detaljerna. Foto: Mina Alsawadi 28 april 2016.

1. Vilken teknik har använts?

En stor spraymall.

2. På vilket underlag är det placerat?

Motivet är sprayat på en av långsidorna på ett stort elskåp som är placerat på en gräsyta cirka två meter från en gångväg som leder in till Stadsträdgården.

3. Vilken exponering får gatukonstverket?

Snett framför elskåpet står ett elhus. På vänster sida om elskåpet finns ett långt stängsel som skiljer Stadsträdgården från Studenternas Idrottsplats. Verket syns tydligt då det är stort med kontrasterande färger. Motivet framträder när man rör sig i en riktning in mot parken.

4. Vilken känsla ger konstverket?

Medlidande, eftersom bilden påminner om barn på flykt och barnen ser ledsna ut. Bilden har ett budskap som går att tolka på olika sätt. Elskåp är ointressanta och bortglömda. Verket här lyfter dock fram elskåpets plats i det offentliga rummet. Elskåp är nödvändiga att ha och gatukonst kan göra dem mer roande att titta på.

Vaksala torg

Figur 12. Endast ett gatukonstverk hittades på torget som är stort och ödsligt förutom en fontänskulptur och ett grönsaksstånd. Tillägg på kartan av författaren.

Figur 13. Stickgraffiti på fontänskulpturen
”Händelser vid ett torg” av Axel Wallenberg
1964. Foto: Mina Alsawadi 28 april 2016.

1. Vilken teknik har använts?

Stickgraffiti.

2. På vilket underlag är det placerat?

Stickgraffitiverket är en stickad klänning på en del av en större fontänsulptur.

3. Vilken exponering får gatukonstverket?

Stickgraffitin är tydlig i och med att den sitter på en stor fontänsulptur på ett hårdgjort torg. Eftersom skulpturen består av flera mindre figurer är det lätt att missa att en av dem har en klänning på sig. Det är svårt att lägga märke till gatukonstverket eftersom klänningens färger inte kontrasterar utan smälter in hos omgivningens färgpalett.

4. Vilken känsla ger konstverket?

Förtjusning och glädje. Gatukonstverket är en glad och oväntad överraskning. Det visar ett tecken på liv även om torget är ödsligt. Verket syns inte förrän man kommer nära statyn, vilket gör att det känns speciellt när man väl får syn på det.

Summering av resultat

Undersökningens resultat pekar på att min upplevelse av det offentliga rummet påverkas positivt av gatukonst. Undersökningen av de olika gatukonstverken visar att verken kan ge eller förstärka en plats identitet, ge tecken på liv i staden, förstärka rumslighet och uppmärksamma det offentliga rummet. Av inventeringen framgår att den vanligaste formen av gatukonst är klistermärken placerade på stolpar eller fasader. Klistermärkena påverkar upplevelsen av det offentliga rummet antingen neutralt eller positivt, beroende på om de är reklam eller inte.

Diskussion

Det här avsnittet redovisar reflektioner kring resultatet samt en allmän diskussion om gatukonst.

Reflektioner kring resultat

Enligt Guwallius (2010, s. 52) är klistermärken den snabbaste och mest riskfria gatukonsttekniken. Detta är troligtvis förklaringen till att klistermärken, enligt min inventering, är den vanligaste formen av gatukonst. Många klistermärken var reklam och jag upptäckte tidigt att jag inte bryr mig om dem eftersom jag är van vid att vara konstant utsatt för reklam i min vardag. Jag valde att notera reklambudskap eftersom jag ansåg att de var uppsatta med en teknik från gatukonsten. Efter studien ändrades min syn på vad som är gatukonst. Klistermärken som är reklam definierar jag inte längre som gatukonst eftersom de har ett tydligt syfte.

De två negativa upplevelserna beror på att jag kände att verken hade som syfte att sprida något som för mig var oönskade budskap.

De positiva upplevelserna förknippas med goda känslor. Bakom gatukonstverken som skapas med omsorg ligger det vanligtvis mycket tanke. I vissa fall, som vid busshållsplatsen i Flogsta, är gatukonstverket så väl utfört och genomtänkt att det kan misstas för att vara beställd konst.

Vad gäller gatukonstens påverkan i de offentliga rummen pekar studiens resultat på att de kan förstärka platsens identitet och rumslighet samt uppmärksamma det offentliga rummet. Gatukonst väcker känslor och tankar i en annars neutral miljö.

Allmänna reflektioner kring gatukonst

Syftet med denna kandidatuppsats är att undersöka vilka former av gatukonst som förekommer i en stadsmiljö och hur de påverkar upplevelsen av det offentliga rummet. I mitt arbete har jag insett att gatukonst kan ge eller förstärka identiteten hos det offentliga rummet. Mosaikverket på busshållsplatsen i Flogsta (figur 6) bidrar till den rådande atmosfären när man står och väntar på bussen. Gatukonst kan få stadsrum att kännas levande även när de är folktomma genom de personliga avtrycken, detta är stickgraffitin på Vaksala torg ett exempel på (figur 13). Landskapsarkitekter och andra samhällsplanerare torde dra nytta av att få en djupare förståelse för hur detaljer såsom gatukonstverk i vardagsmiljöer kan göra skillnad och få människor att stanna till i vardagen.

Gatukonst markerar vardagliga ting och gör att människor vaknar upp och lägger märke till detaljerna i det offentliga rummet. Olsson (2009) understryker att samhällsplanerare bör få det offentliga rummet att kännas som hemma för människor genom att utmana deras nyfikenhet. Detta anser jag att gatukonst bidrar till att göra, genom att förvandla det offentliga rummet till en plats för upptäckter. Att passera ett konstverk på väg till jobbet, mataffären eller skolan kan vara det som förgyller dagen eller uppmärksammar nuet, anser jag. Gatukonsten uppmärksammar omgivningen den befinner sig i eftersom människor lägger märke till konsten och därmed även platsen den står i. Gatukonst är ofta tankeväckande och gör att betraktaren börjar se sin omgivning som en plats att utforska; det visar gatukonstverket på Sankt Johannesgatan (figur 9). I min studie blev jag varse att betraktaren av en stad kan, tack vare gatukonst, bli påmind om att det

finns många sidor av en stad och att man alltid kan upptäcka nya. Gatukonst kan i och med detta vara ett sätt för människor att skapa en personlig relation till stadsrummen. Gatukonstverket på omslaget i denna uppsats väckte beundran och fick mig att lägga märke till platsen det står i. Jag fick en personlig koppling till platsen genom konstverket.

Aha-upplevelsen kan komma när man minst anar det, även på en plats man tror sig känna väl. Detta insåg jag när jag utförde undersökningen. Trots att jag hade valt platser som jag besöker ofta, blev jag förvånad över hur mycket gatukonst och detaljer i det offentliga rummet jag missat tidigare. Jag blev överraskad av att se konstverket på elskåpet i Stadsträdgården (figur 11).

Det offentliga rummet är en aktiv mötesplats för människor (Gaventa 2006, s. 1), att många inte ser gatukonst anser jag beror på att människor filtrerar bort det som inte är relevant för stunden, och då faller gatukonsten i bakgrunden.

Den som anammar gatukonsten och ser stadens offentliga rum ur gatukonstens perspektiv kan utvecklas till att bli medveten i sitt utforskande; detta kom jag fram till i min studie. Man kan aktivt börja leta efter gatukonstverk som jag gjorde. Att se stadens allmänna platser ur gatukonstens synvinkel gör att bakgrundsbruset får en ny betydelse. Det små detaljerna man inte lade märke till förut framträder och det offentliga rummet förvandlas från att vara en plats där man enbart förflyttar sig, från punkt A till punkt B, till att bli en upptäcktsplats.

Gatukonst hör inte till normen, fastställer Paulsson (2010). Att det offentliga rummet används till kreativ och obeställd konst utan tillstånd både provocerar och intresserar människor. Eftersom policy ändrats för att skapa mer utrymme för gatukonst (Stockholms stad 2015-09-04) är min uppfattning att gatukonst är här för att stanna, det är ingen trend. Det är ett uttryck inom kulturen idag; gatukonsten kommer därför ha ett kulturhistoriskt värde i framtiden. Med det kommer frågan om samhällsplanerare bör planera offentliga rum som ger utrymme för gatukonst? på I sådana fall är lagliga väggar, som det enligt Franck (2015) finns en efterfrågan på, ett bra steg på vägen för att uppfylla människors önskan att uttrycka sig. Gatukonsten kommer inte att försvinna bara för att ordningsstadgar säger att den inte får existera.

Lunn (2006, s. 4) förklarar att gatukonst är ett sätt för människor att uttrycka sig. Jag anser att det finns ett inneboende behov hos människan att få uttrycka sig vare sig det yttrar sig genom klädstil, inredning eller sysselsättning. I studien har jag sett ett behov hos människor att uttrycka sig genom att smycka sin omgivning och detta behov kan inte kvävas av auktoritet. Jag anser att samhällsplanerare bör, genom samarbete och dialog, arbeta för att skapa öppnare offentliga platser dedikerade specifikt till kreativa konstformer utförda av stadens egna invånare.

Gatukonst ifrågasätter normer genom symboliskt motstånd. Människor gör gatukonst bland annat för att ifrågasätta vad som är tillåtet i stadens rum som ska tillhöra alla, menar Paulsson (2010). Eftersom det offentliga rummet fungerar som en arena för kommunikation (Andersen, Borg & Ohlsson 2007, ss. 57- 85) ifrågasätter gatukonsten den struktur som sätter villkoren för normskapande i samhällets offentliga rum. Detta överensstämmer med Bengtsens teori (2015) om att gatukonst kan uppmuntra till en kritisk allmänhet. Gatukonst är därmed enligt Bengtsen ett ämne som behandlar frågor om demokrati och då är det angeläget att samhällsplanerare deltar i diskussionen om användning av det offentliga rummet eftersom vi kan bidra med våra kunskaper för att skapa mer demokratiska och välfungerande offentliga rum. Det är användbart för oss samhällsplanerare att veta hur stadsrummen används för obeställd kreativitet, dels veta var i det

offentliga rummet som gatukonsten finns men också hur det kan ta sig uttryck. Genom att ha den kunskapen kan vi utforska möjligheterna som gatukonst ger för det offentliga rummet.

Vid ett spontant återbesök på tre av de undersökta platserna (Sankt Johannesgatan, Vaksala torg och Stadsträdgården) ungefär tre veckor efter inventeringen gjorde jag nya upptäckter. Spraymallen på fasaden på Sankt Johannesgatan (figur 3) var borttagen och ett klistermärke hade satts upp på en närliggande fasad. Stickgraffitin på Vaksala torg var kvar och det hade tillkommit ännu ett verk som prydde samma staty. I Stadsträdgården var två klistermärken borta och spraymallen var täckt med en affisch. Eftersom gatukonstverk är kortlivade betyder det att det offentliga rummet förändras konstant. Det är omöjligt att veta hur det offentliga rummet kommer att se ut eftersom det ständigt är föränderligt. Detta innebär att möjligheten att utforska det offentliga rummet aldrig upphör.

Metoddiskussion

Protokollet var ett smidigt sätt att inventera gatukonst i Uppsala. Fråga ett och två var enkla att besvara medan fråga tre och fyra behövde mycket tanke. Fråga tre är relevant eftersom synlighet är en faktor som berättar om hur gatukonsten upplevs. Fråga fyra undersöker vilken påverkan gatukonsten har på upplevelsen i ett offentligt rum utifrån individens perspektiv. Protokollet kunde ha bestått av fler och andra frågor. Gatukonst upplevs olika beroende på vems perspektiv det är. De här resultaten är baserade på en enda individs upplevelser – mina egna. Andra personer kan ha annorlunda upplevelser av samma gatukonst, vilket vore intressant att undersöka.

Min studie är ett exempel på hur man kan sätta ord på en människas upplevelse av gatukonst. Att systematiskt försöka beskriva dessa upplevelsers betydelse leder förhoppningsvis till nya tankar om gatukonstens roll i staden, och hur man kan värdera den.

Vidare studier

Det här arbetet har bidragit med att visa hur gatukonst påverkar upplevelsen av fyra platser i Uppsala. Genom att använda en introspektiv metod ville jag pröva hur man kan sätta ord på de upplevelser gatukonst kan ge i staden. Resultatet i form av tabellen kan användas för vidare studier eftersom de beskrivna känslorna förknippade med gatukonsten kan fungera som ett stöd för att förstå hur en människa påverkas av gatukonst. Det är bra att veta om man exempelvis skulle vilja intervjua människor om gatukonst.

Studien har väckt många nya frågor:

- » Kan landskapsarkitekter inkludera invånarna mer i planering och låta deras kreativa idéer också lysa igenom i gestaltning? Hur ska samhällsplanerare få allmänheten att känna sig inkluderad i de gemensamma ytorna? Ska vi förhindra, underlätta eller skapa möjligheter för gatukonst genom den här nya kunskapen?
- » Hur kan offentliga rum gestaltas för att ge utrymme för gatukonst?
- » Synliggör eller utgör gatukonst problem i det offentliga rummet?
- » Hur lång livslängd har olika gatukonstverk?
- » Hur påverkas människor av olika gatukonstformer?
- » Vad skiljer graffiti från övrig gatukonst?
- » Hur skiljer sig kommuners förhållningssätt till gatukonst?

Referenser

- Andersen, I., Borg, K. & Ohlsson, S. (2007). *Playground Sweden*. Stockholm: Dokument Press.
- Bengtsen, P. (2015). *Gatukonst – vad är det?* [video]. Lund: Lunds universitet.
<http://urplay.se/program/187014-gatukonst-vad-ar-det> [2016-04-18]
- Bergbom, K. (2007). *Magnus Wallström*. Dagens Nyheter, 13 februari.
<http://www.dn.se/sthlm/magnus-wallstrom/> [2016-05-10]
- Berglund, K., Sjöström, J. & Åström, B. (2004). *Hela staden – Från mellanrum till stadsrum*. Stockholm: Svensk byggtjänst.
- Carmona, M., Tiesdell, S., Heath, T. & Oc, T. (2010). *Public Places Urban Spaces – The Dimensions of Urban Design*. 2 ed. Oxford och Burlington, MA: Architectural Press.
- Egidius, H. (2015). *Introspektiv metod*. Stockholm: Natur & Kultur.
<http://beta.psykologiguide.se/psykologilexikon/?Lookup=introspektiv%20metod> [2016-06-28]
- Evans, T. (2015). *Snart finns lagliga graffitiväggar på Söder*.
<http://www.stockholmsfria.se/artikel/116576> [2016-04-01]
- Franck, A.S. (2015). *Hon vill ha fler graffitiväggar i Uppsala*.
<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=114&artikel=6231920> [2016-05-05]
- Gaventa, S. (2006). *New public spaces*. London: Mitchell Beazley.
- Guwallius, K. (2010). *Sätta färg på staden: obeställd kreativitet i det offentliga rummet*. Stockholm: Dokument Press.
- Göteborgs stad (2013). *En vägledning för gatukonst på kommunens ytor*. Göteborg: Angered.
[http://www5.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/SamrumPortal.nsf/46CA1BEA43EBB840C1257BF20024FEFD/\\$File/10%20Trygg%20vacker%20stad%20gatukonst.pdf?OpenElement](http://www5.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/SamrumPortal.nsf/46CA1BEA43EBB840C1257BF20024FEFD/$File/10%20Trygg%20vacker%20stad%20gatukonst.pdf?OpenElement) [2016-05-20]
- Kimvall, J. (2012). *Noll tolerans – kampen mot graffiti*. Stockholm: Verbal förlag
- Kjellmer, J. (2014). *Stockholm avskaffar nolltolerans mot graffiti*.
<http://www.svt.se/kultur/konst/stockholms-graffitiforbud-avskaffas> [2016-04-05]
- Kristoffersson, T. (2015). *Stockholm ligger långt efter resten av Norden och Europa när det gäller graffiti*.
<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=478&artikel=6254599> [2016-05-05]
- Lunn, M. (2006). *Street Art Uncut*. Melbourne: Craftsman House.
- Lär av New York (2012). *Dagens nyheter*, 4 februari.
<http://www.dn.se/ledare/huvudledare/lar-av-new-york/> [2016-04-27]
- Nationalencyklopedin (2016a). Mosaik.
[http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/mosaik-\(konst\)](http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/mosaik-(konst)) [2016-05-27]
- Nationalencyklopedin (2016b). Offentligt rum.
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/offentligt-rum> [2016-05-05]

- Olsson, T. (2009). *Gatukonst uppmanar oss att dela det offentliga rummet*. Movium, 19 november. http://www.bofast.net/1/1.0.1.0/226/1/?item=art_art-s1/806 [2016-05-17]
- Stockholms stad (2014). *Policy mot klotter och liknande skadegörelse i Stockholm*. <http://www.gatukonst.se/stockholms-stads-klotterpolicy/> [2016-04-12]
- Stockholms stad (2015-09-04). *Klotter*. <http://www.stockholm.se/TrafikStadsplanering/Gator-och-torg/Stadning/klotter/> [2016-05-05]
- Uppsala city (u.å.). *Om Uppsala City*. <http://www.uppsalacity.se///omuppсалacity> [2016-05-20]
- Uppsala kommun (2015-05-25). *Motion om bättre klottersanering i Uppsala kommun*. <https://www.uppsala.se/contentassets/4059bd5333444f03bf187d457716ef85/kf-arende-48-motion-om-klottersanering-simon-alm-sd.pdf> [2016-05-27]